

Hipolit Cegielski

„Ceglorz” to w Poznaniu i Wielkopolsce nazwa znana od dziesięcioleci. To synonim porządnej fabryki, fabryki, w której możliwość pracy to nobilitacja. To zaszczyt, który zobowiązuje do rzetelności i fachowości. „Ceglorz” to oczywiście potoczna nazwa zakładów HCP i pochodzi od nazwiska jej założyciela Hipolita Cegielskiego. W tym roku mija dwieście lat od jego narodzin.

Kim był Hipolit Cegielski? Czytając poniższy opis jego życia, zobaczymy wybitnego humanistę, który na skutek życiowych zdarzeń zostaje wprawdzie kupcem, a następnie właścicielem fabryki maszyn i narzędzi. Z nauczyciela języków starożytnych przeradza się w społecznika i działacza rady miejskiej Poznania. Jest przykładem dla wielu współczesnych, jak sobie radzić w ekstremalnych warunkach i jak ciężką, organiczną pracą można osiągnąć sukces.

Hipolit Cegielski, a właściwie Gaspar Józef Hipolit Cegielski, urodził się 6 stycznia 1813 roku w miejscowości Ławki, należącej do parafii Kruchowo koło Trzemeszna, jako syn Michała Cegielskiego i Józefy Palkowskiej. Jako że było wiele wątpliwości co do daty urodzenia Hipolita (przyjmowano kiedyś rok 1815), podaję poniżej tekst dwóch dokumentów potwierdzających datę jego urodzin. Dokumenty te niestety już nie istnieją, gdyż uległy zniszczeniu w czasie II wojny światowej, stąd do dziś w wielu opracowaniach ciągle możemy natrafić na wątpliwości dotyczące daty urodzenia i chrztu.

Metryka urodzenia, Archiwum parafii Kruchowo – Akt urodzenia Urzędu Stanu Cywilnego Gminy Kruchowskiej Powiatu Powidzkiego w Departamencie Poznańskim na rok 1812.13.14.15–17)¹

1813. Ławki. Roku Tysiącznego ośmsetnego trzynastego. Dnia siódmego Miesiąca Stycznia o godzinie dziewiątej zrana. Przed nami Komendarem Kruchowskim sprawującym obowiązki Urzędnika Stanu Cywilnego Gminy Kruchowskiej Powiatu Powidzkiego w Departamencie Poznańskim, stawiał się Urodzony Michał Cegielski liczący lat dwadzieścia dziewięć Possesor wsi Ławki, o okazał Nam dziecię płci męskiej, które się urodziło w Domu jego w dniu szóstego Miesiąca I roku bieżącegoo godzinie szóstej wieczór, oświadczając: iż jest spłodzone z niego I Józefy z Palkowskich iego Małżonki, liczącej dwadzieścia trzy lata, I że zyczeniem iego iest nadać mu Imiona Gaspar, Józef, Hypolit. Po uczynieniu powyższego oświadczenia I okazaniu dziecięcia w przytomności Wielmożnego Mateusza Lipińskiego liczącego lat dwadzieścia trzy Dziedz. Dóbr Kruchowskich, Prezesa Rady Powiatu Powidzkiego, tudzież Wielmożnego Marcina Cegielskiego liczącego lat czterdzieści dwa possesora w Strzyżewie Paczkowskim Powiatu Gnieźnieńskiego zamieszkałego u brata rodzonego Wymienionego Michała Cegielskiego. Akt niniejszy urodzenia przez Nas i świadków podpisany został. Ksiądz Michał Odorowski Komendarz Kruchowski sprawujący obowiązki Urzędnika Stanu Cywilnego. M. Lipiński. M. Cegielski. Mich. Cegielski.

Metryka chrztu, Archiwum Parafii Kruchowo – Liber Baptisatorum eccl. Kruchowo II. 1779–1848²

1813. Die 19 Januarii Edo qui supra Baptyisavi infanтем Gasparem Josephum Hipolitem Nobiluim Michaelic Cegielski et Josepha de domo Palkowska L.C. Filiom natum die ejusdem mens. Ora 6 vespertina. P. Fuere Magnificus Martinus Cegielski et Generosa Paula de Rosenow Lipińska.

Matka Hipolita umiera, gdy ten jest jeszcze dzieckiem (miał 15 lub 16 lat). Jako kobieta wykształcona i kierująca się zasadami moralnymi zdążyła wpoić mu praworządność i uczciwość, jak również przekazała

¹ Z. Grot, *Hipolit Cegielski*, Poznań 2000, załączniki.

² Ibidem.

Hipolit Cegielski, kopia ze zbiorów Muzeum Historii Miasta Poznania

Placówka ta, pomimo krótkiego istnienia – powstała w 1809 roku – posiada już bardzo dobrą, jeżeli nie najlepszą w Niemczech, kadrę wykładowców i kształci studentów na najwyższym poziomie. Hipolit kończy naukę w 1840 roku, broniąc pracy doktorskiej z filozofii pt. *De negatione* – dedykuje ją Janowi Suchorzewskiemu oraz profesorowi Janowi Mottemu. Po powrocie do Poznania podejmuje pracę jako wykładowca w swojej dawnej szkole, Gimnazjum św. Marii Magdaleny. Uczy tam języka polskiego i języków starożytnych: łaciny oraz greki, a także historii i geografii. Zyskuje opinię wykładowcy surowego i wymagającego, ale i sprawiedliwego. Publikuje artykuły z zakresu dydaktyki i lingwistyki. W 1842 roku ukazuje się jego rozprawa *O słowie polskim i koniugacjach jego*. W 1843 roku wydaje podręcznik gramatyki języka greckiego, a w 1845 roku – wielokrotnie później wznawianą – *Naukę o poezji*.

W październiku 1841 roku w poznańskiej farze odbywa się ślub Hipolita z Walentyną Motty, siostrą Marceliego Mottego, którego poznał w czasie studiów w Berlinie. Motty do dziś jest ceniony za swój cykl felietonów *Przechadzki po mieście*, znany jest również ze swojej działalności społecznikowskiej w Poznaniu.

W 1846 roku wybucha Powstanie Wielkopolskie. Podejrzani o udział, a co najmniej sprzyjanie powstańcom, są również uczniowie szkół poznańskich. Władze pruskie nakazują nauczycielom przeprowadzać rewizje w ich domach. Hipolit Cegielski odmawia, co skutkuje zwolnieniem go z pracy w gimnazjum. Bez pracy, w dramatycznym momencie swego życia, podejmuje jakże mądre decyzje. Jako człowiek wysoce inteligentny zdaje sobie sprawę, że jego kariera w szkolnictwie, z uwagi na uwarunkowania polityczne, uległa zakończeniu. Stanąwszy w obronie uczniów i ich prawa do prywatności, nie może zmienić swego stanowiska i zasad wobec dyktatu zaborcy. W lipcu 1846 roku wyjeżdża więc do Berlina na dwumiesięczny kurs kupiecki połączony z praktyką. Po powrocie, dzięki pomocy finansowej przyjaciół (m.in. Józefa Łukaszewicza i Jana Suchorzewskiego), otwiera 30 września 1846 roku w poznańskim Bazarze sklep żelazny. Oferuje początkowo proste narzędzia, by z czasem rozszerzać asortyment. Często wyjeżdża do dużych miast niemieckich, podglądając i penetrując tamtejsze rynki, aby być na bieżąco z nowościami w branży.

Cegielski angażuje się również w działalność wydawniczą. W marcu 1848 roku ukazuje się pierwszy numer „Gazety Polskiej” wydawanej wspólnie z poznańskim drukarzem i księgarzem Walentym Stefańskim. Hipolit Cegielski jest jej redaktorem naczelnym. Poprzez zamieszczanie płatnych ogłoszeń reklamowych swojej firmy zdobywa coraz większą liczbę klientów, zwłaszcza polskich, wspomagając jednocześnie finansowo działalność gazety. Po likwidacji „Gazety Polskiej” przez władze zaborcze w 1850 roku, Cegielski zakłada „Gońca Polskiego”, który istniejąc tylko przez rok, zapisuje się na trwałe w pamięci poznaniaków.

mu zamiłowanie do sztuki i nauki. Pisze o tym Marceli Motty w swoich *Przechadzkach po mieście*: „zabiegała o wychowanie syna, który jej winien wszelkie dobre skłonności i poczucia”³. Ojciec, zarządca majątku, bankrutuje wkrótce po śmierci żony i pod koniec swego życia pozostaje na utrzymaniu syna. Sytuacja ta zmusza młodego Hipolita do wczesnej samodzielności i wykształca w nim zaradność życiową, która później przydaje mu się w dorosłym życiu.

W latach 1827–1830 młody Hipolit uczęszcza do gimnazjum w pobliskim Trzemesznie, a później przenosi się do Poznania, gdzie kontynuuje naukę w tamtejszym Gimnazjum św. Marii Magdaleny. Musi utrzymywać się samodzielnie, udziela więc korepetycji, co pozwala uzyskać mu fundusze na mieszkanie i wyżywienie. Jest zdolny i uczęszczając do najlepszej szkoły w Wielkim Księstwie Poznańskim, zdobywa coroczne nagrody za naukę. Gimnazjum kończy jesienią 1835 roku, zdając wieloczęściowy egzamin z wynikiem celującym. W gimnazjum poznaje profesora Jana Mottego, swojego przyszłego teścia.

Wkrótce dostaje się na Uniwersytet Humboldta w Berlinie (nazywany ówczesnie Friedrich-Wilhelms-Universität).

³ M. Motty, *Przechadzki po mieście*, t. III, Poznań 1989, s. 115.

Stając się człowiekiem znanym i szanowanym, pragnie działać na rzecz zmian sytuacji Polaków w zaborze pruskim. Na początku 1849 roku zostaje deputowanym do parlamentu z obwodu kościańskiego, jednak już pod koniec marca rezygnuje z mandatu, by włączyć się w działalność samorządową Poznania. W 1850 roku zostaje radnym Rady Miejskiej Poznania (w Archiwum Państwowym w Poznaniu można znaleźć protokoły z posiedzeń rady, w których uczestniczył Cegielski). Rozszerza też swoją działalność kupca i przemysłowca. Na przełomie lat 1849 i 1850 w podwórzu ulicy Butelskiej (obecnie Woźnej) otwiera warsztat naprawczy narzędzi i równocześnie uruchamia produkcję prostych urządzeń rolniczych. Zaczyna zatrudniać coraz więcej rzemieślników, tworząc kadre pod przyszłe przedsięwzięcia. Podobnie jak wcześniej w czasie pracy w gimnazjum, tak i tutaj jest wymagającym, ale i sprawiedliwym zwierzchnikiem dbającym o swoich pracowników.

W lutym 1855 roku przy ul. Koziej (w miejscu dzisiejszego podwórza szpitala im. Józefa Strusia) otwiera nową fabrykę narzędzi i maszyn rolniczych. Fabryka oferuje 106 różnego rodzaju wyrobów, konkurując skutecznie z produkcją niemiecką. Podstawą działania firmy H. Cegielski jest rzetelność i wysoka jakość produkowanego sprzętu. Niebagatelną rolę w rozwoju firmy stanowi reklama: poza reklamą w prasie zakład korzysta z nowatorskich metod promocji produktów. Na ulice Poznania wyjeżdżają lokomobile oraz wozy z różnymi produktami firmy. Polacy są dumni ze swego rodaka i wielu z nich woli zaopatrywać się u niego niż w niemieckich sklepach i fabrykach. Cegielski zaczyna również eksportować swoje wyroby do Królestwa Polskiego, na Śląsk i w inne rejony Prus, a także na bieżąco drukuje katalog własnych produktów.

Fabryka przy ul. Koziej rozwija się w szybkim tempie i wkrótce wymaga rozbudowy. Cegielski nie dostaje jednak potrzebnego pozwolenia, wykupuje więc dwuhektarową działkę przy ul. Strzeleckiej i buduje tam nową fabrykę, która zostaje uruchomiona w 1859 roku. Fabryka jest na wskroś nowoczesna. Posiada własną odlewnię i maszynę parową do obsługi urządzeń fabrycznych, przez co HCP uniezależnia się od innych, zwłaszcza niemieckich dostawców, podnosząc jednocześnie jakość swoich wyrobów. W fabryce H. Cegielskiego pracuje już wtedy ponad 330 pracowników.

Mimo wielu obowiązków producenta i kupca, Cegielski nie zaniedbuje swojej pracy humanistycznej. Oprócz redagowania „Gazety Polskiej” pisze wiele artykułów, wznawia wydanie *Nauki o poezji*. Nie ustaje także w dążeniach do wydawania polskiej gazety, widząc w tym szansę dla przeciwstawiania się postępującej

H. Cegielski, Tow. Akc.
w Poznaniu.
Fabryka maszyn i narzędzi rolniczych.

Odlewnia.

Urządzenia zakładów przemysłowych:
gorzelnia, krochmalnia, syropiarnia.

Stoła wystawa maszyn i biura: Fabryka i warsztaty reparacyjne:
Poznań, ul. Strzelecka nr. 14. Główna pod Poznaniem.
Telefon: 3034 i 2929. Telefon: Poznań 1493.

Plugi ••• Brony ••• Walce ••• Spuldniacze
Ugniatacze podglebia ••• Dotowniki i obsypywacze do kartofli ••• Młynki i siewniki do saletry ••• Siewniki do nawozów i nasion ••• Wypelacze do zboża i buraków
Zniwiarki ••• Grabie konne ••• Przetrzęsacze do siana
Młocarnie manewowe i parowe ••• Maneże ••• Lokomobile
Prasy do słomy ••• Elewatory ••• Bukowniki
Wialnie ••• Tryery ••• Śrótowniki ••• Sieczkarnie ••• Siekacze
Gniotowniki do kuchów ••• Sortowniki do kartofli

CENTRYFUGI ••• MAŚLARKI
Wyorywacze do buraków ••• Kartoflarki ••• Aleksandra-TORFIARKI ••• PRASY DO SĘOMY.

ADRES:
dla listów i wszelkich przesyłek pocztowych: H. CEGIELSKI, Tow. Akc. Poznań, skrytka poczta 259 (Poznań, Śchleslađi 259).
dla przesyłek kolejowych: H. CEGIELSKI, Akt. Ges. Główna, Anstaltsstraße.
dla telegramów: HACEGIELSKI POSEN.

Reklama zakładów H.Cegielski w Poznaniu, kopia ze zbiorów Muzeum Historii Miasta Poznania

H. CEGIELSKI TOW. AKC.
POZNAŃ

Fabryki maszyn i narzędzi rolniczych,
urządzeń rolniczo-przemysłowych,
lokomobil, wagonów i parowozów,
odlewnie żelaza i stali

Przedsiębiorstwo istnieje od roku 1846
Zatrudnia około 4000 robotników i 580 urzędników

Kapitał akcyjny i rezerwy Mk. 22 miljardy

Odezwane przeszło 100 najwybitniejszych nagród na wystawach i próbach doświadczalnych w kraju i zagranicą

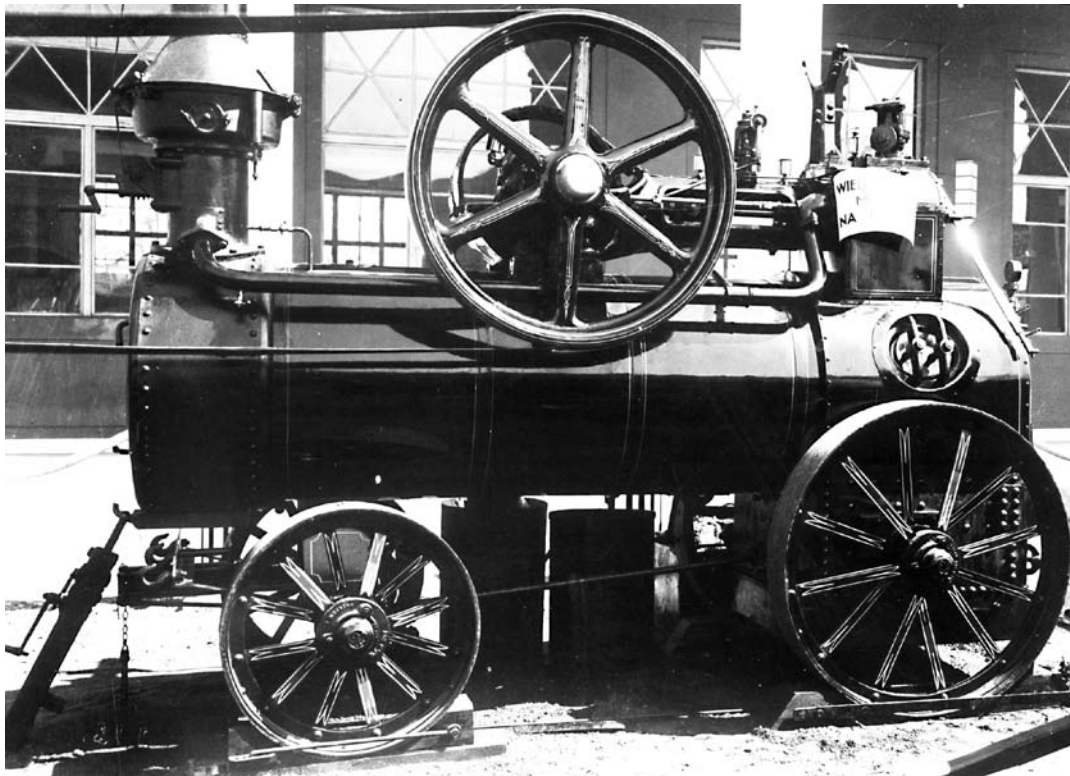
ADRESY: dla listów: Skrytka pocztowa 259, dla telegramów: Hacegielski Poznań
DYREKCYJA GŁÓWNA: ULICA FR. RATAJCZAKA 16
TELEFON 1279

ODDZIAŁ I. Fabryka maszyn rolniczych i młocarni parowych Kł. Harma, Odlewnie żelaza i stali Poznań-Główna Stacja Główna: bocznica własna Telefon 5767	ODDZIAŁ II. Fabryka urządzeń roln.-przemysł. Warsztaty remontowe Poznań-Wilda Stacja, Poznań Bocznica własna Telefon 3002	ODDZIAŁ III. Fabryka wagonów, parowozów i lokomobil Poznań-Wilda Stacja, Poznań Bocznica własna Telefony 3056, 3057, 3058
---	--	---

ODDZIAŁ CHODZIEŻ.
Laski, odlewnie, cegielnie, młyn, gospodarstwo rolne
w CHODZIEŻY poczta i stacja w m. Stawo
Telefon 4

NIESTAJĄCE WYSTAWY I BIURA SPRZEDAŻY:
POZNAŃ, PRAWBUŁAW, WARSZAWA, BOWNE, WILNO, LWÓW,
RYGA, REWEL, HELSINGFORS, BUDAPEST, BERLIN

Reklama zakładów H.Cegielski w Poznaniu, kopia ze zbiorów Muzeum Historii Miasta Poznania

Lokomobila zakładów H. Cegielski na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu. Kopia ze zbiorów Muzeum Historii Miasta Poznania

Z ł. w roku 1846. Z ł. w roku 1846.

H. Cegielski T. A.
POZNAŃ
FABRYKI MASZYN I WAGONÓW
Odlewnie żelaza i stali

Fabryki firmy produkują:

- Maszyny rolnicze i przemysłowe.
- Maszyny i narzędzia do uprawy kartofli.
- Maszyny do eksploatacji torfu.
- Wagony normalnotorowe.
- Parowozy drogowo.
- Lokomobile parowe.
- Młocarnie parowe, motorowe i szerokokolne.

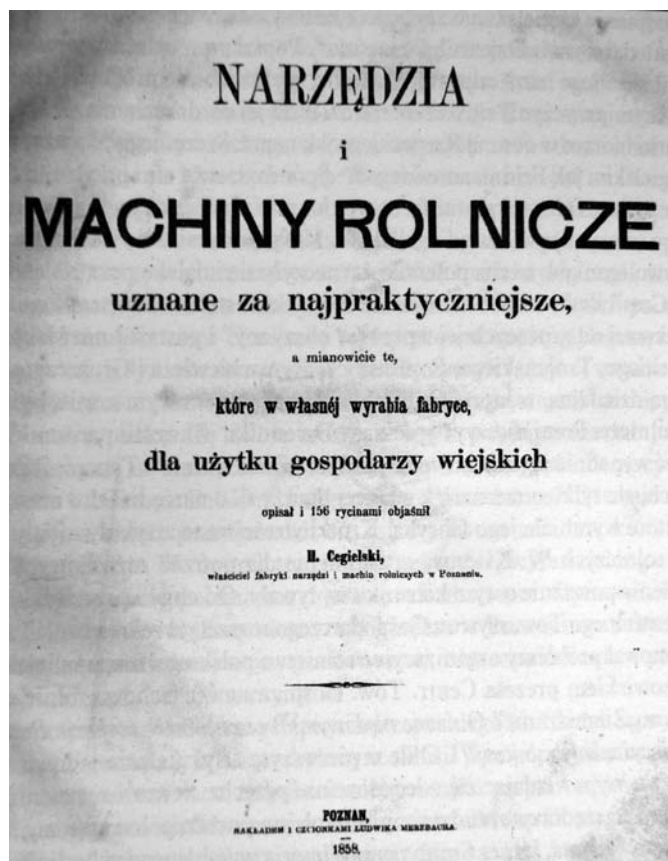
WIELKIE WARSZTATY REPERACYJNE

NAJWIĘKSZA FABRYKA W POLSCE.
Biuro Centralne ul. Fr. Ratajczaka nr. 16.
 Telefon 4276.

Reklama zakładów H. Cegielski w Poznaniu, kopia ze zbiorów Muzeum Historii Miasta Poznania

Obelisk upamiętniający Hipolita Cegielskiego na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan. Fotografia W. Jędraszewski

Książka wydana przez H. Cegielskiego w 1858 roku

germanizacji. Po zlikwidowaniu przez zaborcę „Gazety Polskiej” i „Gońca Polskiego” w 1859 roku wychodzi „Dziennik Poznański”, którego właścicielem jest Hipolit Cegielski. Prowadzi też Cegielski działalność społecznikowską. W 1857 roku zostaje wiceprezesem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, którego jest współzałożycielem. Od 1860 roku jest zastępcą przewodniczącego Rady Miejskiej Poznania. W 1861 roku zostaje prezesem Towarzystwa Przemysłowego, w ramach którego uruchamia kursy doszkolające, gdzie młodzi adepci pracy w przemyśle zdobywają podstawy rysunku technicznego, zasad budowy maszyn i ich produkcji. W latach 60. XIX wieku inicjuje powstanie wielu towarzystw gospodarczych, w których sam aktywnie działa. Wymienić tu należy Centralne Towarzystwo Gospodarcze, Towarzystwo Pożyczkowe Przemysłowców Poznania czy Towarzystwo Naukowej Pomocy. Wszystkie te stowarzyszenia mają na celu uniezależnianie się polskich przemysłowców, robotników i mieszczan od pruskiego zaborcy. Hipolit Cegielski jest zwolennikiem pracy organicznej i walki na polu gospodarczym z niemieckimi wpływami.

Wyteżona praca i wiele obowiązków, jakich się podejmuje Cegielski oraz jego zaangażowanie w działalność społeczną przypląca własnym zdrowiem. Schorowany umiera w Poznaniu 30 listopada 1868 roku w wieku 55 lat. Opiekę nad dziećmi: synem Stefanem i dwoma córkami, jak również nad majątkiem szacowanym ówczesnie na 874 857 mk. powierza w testamencie swojemu przyjacielowi Władysławowi Bentkowskiemu⁴.

Podobnie jak z datą urodzenia, również i z grobem Hipolita Cegielskiego wiążą się niejasności. Przemysłowiec został pochowany na cmentarzu św. Marcina, który w czasie II wojny uległ likwidacji. Do dziś trwają poszukiwania doczesnych szczątków Hipolita na cmentarzach przy ul. Samotnej i Bluszczowej, gdzie przenoszono zmarłych z cmentarza św. Marcina, jak również wśród odnalezionych grobów podczas budowy na ul. Towarowej. W Muzeum Historii Miasta Poznania znajduje się czaszka z domniemanego grobu Cegielskiego. Wszystkie te miejsca są badane, a dzięki nowoczesnym metodom badawczym, pobranie próbek DNA pozwoli ustalić, dokąd przeniesione zostały szczątki Hipolita Cegielskiego. Na Cmentarzu Zasłużonych Wielkopolan znajduje się obelisk upamiętniający przemysłowca i społecznika, w którym umieszczono garść ziemi z cmentarza Świętomarcińskiego.

⁴ Z. Grot, *Hipolit Cegielski*, op. cit. s. 224.